

ОРГАНІЗАЦІЯ, УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКА В БУДІВНИЦТВІ

УДК 69.003

АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ НАУКИ, ЕКОНОМІКИ
ТА БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

О. М. Карпович

ANALYSIS OF INNOVATIVE PERSPECTIVES DEVELOPMENT OF SCIENCE,
ECONOMY AND CONSTRUCTION INDUSTRY UKRAINE

O. Karpovich

Розглянуто інноваційні перспективи України в контексті глобальних постіндустріальних трансформацій. Проаналізовано стратегічні завдання побудови інноваційної економіки в Україні, розвиток інституційних передумов українського інноваційного проекту та сприятливі чинники для впровадження нововведень. Наведено власне бачення сучасного стану розвитку вітчизняної науки та висловлено пропозиції щодо поліпшення ситуації в науковій галузі. Вказано шляхи й перспективи вирішення проблем будівельної галузі. Наведено завдання державної стратегії забезпечення інноваційного розвитку України. Проаналізовано заходи щодо ефективного розвитку інноваційного ринку у будівельній галузі.

Рассмотрены инновационные перспективы Украины в контексте глобальных постиндустриальных трансформаций. Проанализированы стратегические задания построения инновационной экономики в Украине, развитие институциональных предпосылок украинского инновационного проекта и благоприятные факторы для внедрения нововведений. Приведено собственное виденье современного состояния развития отечественной науки и представлены предложения относительно улучшения ситуации в научной отрасли. Указаны пути и перспективы решения проблем строительной отрасли. Приведено задание государственной стратегии обеспечения инновационного развития Украины. Проанализированы мероприятия по эффективному развитию инновационного рынка в строительной отрасли.

The innovative prospects of Ukraine are considered in the context of global postindustrial transformations. The strategic tasks of construction of innovative economy are analysed in Ukraine, development of institutional pre-conditions of the Ukrainian innovative project and favourable factors for introduction of innovations. Own vision of modern development of domestic science status is resulted and suggestions are expressed in relation to the improvement of situation in scientific industry. Ways and prospects of decision of problems of a build industry are indicated. The task of state strategy of providing of innovative development of Ukraine is resulted. Measures are analysed on effective innovative market development in a build industry.

Вступ. Успіх України у майбутньому багато в чому визначається темпами здійснення політичної та економічної модернізації суспільства. Основними факторами такої модернізації мають бути як творча енергія мас, так і інноваційна активність науки та бізнесу. Саме ці механізми суспільного прогресу є властивими європейській моделі розвитку. Тому обов'язковою умовою входження України до європейської спільноти є здатність не просто генерувати знання, а успішно накопичувати їх, використовувати та отримувати з цього економічний зиск. Високі темпи здобування та розповсюдження знань забезпечують їх щонайшвидше перетворення у технології та корисні винаходи й спричиняють високі темпи економічного зростання.

На сьогодні Україна, яка характеризується переважанням низькотехнологічних галузей (3-го та 4-го укладів), може вибрати шлях поступового, повільного розвитку, або зосередити всі наявні та потенційні можливості й зробити інноваційний прорив, який буде відзначатися стрімким розвитком галузей вищих укладів. Тим більше, що необхідні передумови для такого інноваційного прориву наша країна має, що зумовлено ще наявним людським капіталом, високими рівнями освіти та науки. Це потребує відповідного реформування системи освіти, науки, з метою активізації інвестиційних процесів у людський капітал, формування загального сприятливого

інвестиційно-інноваційного клімату, вдосконалення інституційного середовища, створення розвиненої інноваційної інфраструктури, загалом побудови інформаційного суспільства, в якому має діяти і нова національна інвестиційна система, контури якої є зрозумілими і опрацьованими, але не отримали належної реалізації.

Якщо європейський вибір України – не лише декларація, а керівництво до дій, то ми не маємо іншої альтернативи, окрім включення до процесів постіндустріального реформування та глобальної конкуренції на світових ринках економіки знань. Правила поведінки у XXI сторіччі вже визначені і зміни не підлягають. Необхідно їх прийняти, втілити на практиці та вигравати у тих сферах, де Україна є конкурентоспроможною.

Мета роботи – аналіз проблем інноваційно-інвестиційного розвитку науки, економіки та будівельної галузі України.

Виклад основного матеріалу. Економічний розвиток країни в цілому залежить, перш за все, від ефективного розвитку кожного підприємства і має супроводжуватися стабільним підвищенням конкурентоспроможності його продукції. Вирішити це завдання можна лише за умови активізації інноваційної діяльності, яка для будь-якого підприємства зумовлена необхідністю забезпечення підвищення якості продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, подолання негативних явищ у розвитку галузі, пов'язаних зі старінням основних виробничих фондів, технологій, неефективною структурою та низькою ефективністю

У 1990 році Україна по виробництву внутрішнього валового продукту (ВВП) на душу населення входила в десятку розвинених країн світу, була третьою ядерною державою світу, мала 6,5 % світового наукового потенціалу та великі перспективи свого розвитку.

Нажаль на сьогодні в Україні склалася така обстановка, коли українська наука від управління державою та реформування її економіки фактично була відсторонена.

Спеціалізованими органами державного управління було зроблено чимало для нівелювання руйнівного впливу, завданого трансформаційною кризою в інноваційній сфері. Проте пріоритетні орієнтири вищих органів влади постійно знаходилися у сфері вирішення гострих поточних економічних проблем. Аналізуючи розподіл функцій управління між вищими органами державної влади, функції міністерств та відомств з питань науково-технічної інноваційної політики, можна стверджувати, що апарат більшості міністерств та відомств не налаштований на послідовне проведення інноваційної політики. Втім, і основний для інноваційної політики Закон "Про інноваційну діяльність", сприяючи організації інноваційної діяльності, все ж оминає її основні аспекти, залишаючи поза увагою основне питання – базові інновації.

Здійснюючи політику регулювання і стимулювання інноваційного розвитку, держава змушена постійно вирішувати проблему балансу розподілу суспільних ресурсів. Вкладаючи кошти в стимулювання споживчого попиту, суспільство відволікає їх від інвестиційного й інноваційного напрямів.

Інноваційна діяльність є наслідком пошуку більш прибуткових сфер вкладення капіталу за умов падіння середньої норми прибутку. В умовах розриву виробничого та фінансового капіталів і недостатності останнього механізм ринкового стимулювання інновацій не спрацьовує. Інновації досі не стали належним засобом підвищення конкурентоспроможності. Оцінка вартості інтелектуальних благ відбувається на деформованому ринку, відокремлено від потенційного економічного ефекту впровадження інновації. Це не стимулює вдосконалення виробництва інтелектуального продукту – основи інновацій.

З-поміж сприятливих чинників для впровадження нововведень слід виділити такі: здатність керівників підприємств і персоналу визначати та оцінювати економічні, соціальні, технологічні зміни у зовнішньому середовищі; орієнтація керівників на довгострокову перспективу, наявність чітких стратегічних цілей; розвинена система збуту і маркетингу, здатна оцінювати ринкові тенденції; безперервний пошук нових ринкових пропозицій; вміння аналізувати й реалізовувати нові ідеї.

Спроби здійснення галузевого "технологічного стрибка" за умов збереження загальної несприятливої підприємницької та інвестиційної ситуації в країні, надмірного фіскального тиску, неефективності інституційної структури економіки мають негативні наслідки. Запровадження пільгових режимів для окремих секторів посилює фіскальний тиск на інші сектори економіки України, спонукає до збільшення внутрішніх позик, продукція високотехнологічних галузей не знаходить збуту в інших галузях через значне технологічне відставання і відсутність мотивації

використання, що суттєво знижує ефект інновацій.

Таким чином, модель створення локальних інноваційних осередків (у вигляді технопарків, технополісів тощо чи стимулювання винятково "високопродуктивних" галузей і виробництв) в Україні малоефективна через низьку сприйнятливості економіки до інновацій. Така політика за сучасних умов не сприятиме зміцненню всієї економіки, а породжує зловживання і корупцію. Державне стимулювання інновацій пільговим оподаткуванням та інноваціями без впровадження дієвих стимулів для інвестиційної діяльності (точніше – повного виведення інвестицій з-під оподаткування) спричиняє припинення розриву між наукою і виробництвом, марнування державних коштів. Така схема видається значно менш ефективною для запровадження інноваційної моделі розвитку, аніж надання податкових пільг для інвестиційної діяльності без пільгового стимулювання інновацій.

Тому найімовірнішим наслідком відриву виробництва інтелектуального продукту від матеріальних умов впровадження може стати його експорт, що не дозволяє вважати цей продукт інноваційним для України. До того ж, підвищення кваліфікованості менеджерів та комерціалізація наукової діяльності призводять до відтоку з країни інтелектуального капіталу.

За останні 10 років за кордон виїхали 600 докторів наук і 1000 кандидатів наук, пішли працювати у бізнес 2000 докторів і кандидатів наук. А так, як це в основному молоді люди, то науковий потенціал України зменшився більш як у 3 рази.

Основна причина такого стану в Україні – низький рівень фінансування науки.

Розвинуті країни світу на фінансування науки витрачають більше 2 % ВВП, Україна – 0,4 %, в абсолютній величині фінансування на 1 млн. населення це – в 50 разів менше, ніж витрачають наприклад, Данія і Норвегія разом взяті.

Фінансування науки в Україні здійснюється на рівні відсталих країн Африки. Витрати на наукові дослідження у розрахунку на одного вченого в Україні втричі менші порівняно з Росією, у 18 разів – з Бразилією, у 34 рази – з Південною Кореєю та у 7 разів з США.

Економічна стратегія розвитку України повинна базуватися на інтересах власного народу і соціально-економічних особливостей і можливостей областей України, а також з урахуванням глобалізації світової економіки і регіональних ринків (європейський, африканський і т. інш.) Геополітичне і гео економічне положення України знаходиться на шляху «Схід-Захід» і загально визнаними характеристиками цього положення є фактичні властивості і можливості України, яка володіє розвинутою інфраструктурою: значним економічним, науковим, виробничим та ін. потенціалом. В умовах глобалізації міжнародних регіональних ринків важливою умовою входження України у розряд високорозвинених країн світу є наявність розвинутої мережі телекомунікацій і широкого використання інформаційних технологій. Саме розвиненість інформаційної, фінансової, інноваційної інфраструктури є основою економічної могутності сучасних високорозвинених держав.

Серцевиною української національної стратегії досягнення лідерства повинні стати спільні науково-технічні програми з найпередовіших напрямків розвитку науки і техніки.

Як відомо будівництво, будівельна галузь і будівельна діяльність – це серцевина економіки. Без інтенсивного розвитку будівництва не можна впевнено говорити про успіхи в економіці. Тому, розглядаючи проблему інноваційно-інвестиційного розвитку економіки, зупинимося на її складовій – будівельній галузі.

Криза в будівельній галузі викликана через значне скорочення іпотечного кредитування банками, ріст цін на енергоносії, зростання цін на більшість товарів та послуг вироблених в Україні, значний рівень інтегрованості економіки України в загальносвітову економіку, зростання рівня світової інфляції. Визначення стратегічних напрямів розвитку держави та тенденції щодо інтегруванням України в Європу і світове співтовариство стимулює створення інноваційно-інвестиційної моделі розвитку України. Адже виробництво конкурентоздатної продукції в сучасних умовах можливе лише на інноваційній основі, а матеріальну базу сучасної будівельної галузі створює інвестиційний потік.

Сфера інноваційно-інвестиційної моделі розвитку України регулюється законами: «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» «Про інвестиційну діяльність», «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні».

Зокрема, прийняття Закону України «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва», який набув чинності 14 січня 2009 року, має на меті досягнення стабілізації у розвитку будівельної галузі, підвищення платоспроможності населення, забезпечення реалізації житлових прав громадян, що потребують державної підтримки та стимулювання житлового будівництва в умовах світової фінансової кризи.

Однак відбулося суттєве погіршення ситуації у будівельній галузі та суміжних з нею галузях, що пояснюється впливом ряду об'єктивних обставин: обмеження інвестиційних можливостей бюджету та населення внаслідок подорожчання і зменшення доступності кредитних ресурсів, нестабільність грошово-валютної політики, інфляційні очікування та значне зростання цін. Відповідно скоротився внутрішній попит на будівельні матеріали та збудоване житло.

Закон «Про інвестиційну діяльність» визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом. Згідно із цим Законом державну підтримку одержують суб'єкти господарювання всіх форм власності, що реалізують в Україні інноваційні проекти, і підприємства всіх форм власності, які мають статус інноваційних.

У законі «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» визначено правові, економічні та організаційні засади формування та реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності. Для будівельної галузі України на сьогодні є актуальною інноваційна стратегія, яка визначає шлях соціально-економічних перетворень. Інноваційні механізми економічного розвитку мають використовувати наявний науково-технічний потенціал будівельної галузі і базуватися на відповідній інфраструктурі.

Активізація інноваційної діяльності у будівництві потребує нових форм та методів упровадження досягнень науки і техніки, насамперед за рахунок розширення інноваційного ринку. Основними недоліками розвитку інноваційного ринку будівельної галузі є неринковий характер формування цін, безсистемність у визначенні безпосередніх замовників та споживачів виконаних розробок; відсутність аукціонних торгів інноваційними розробками та проектами, відсутні інноваційні біржі та ефективна реклама; відчувається дефіцит маркетингових досліджень, низька питома вага витрат на інноваційну діяльність у капіталовкладеннях будівельної галузі тощо.

Інноваційний ринок будівельної галузі стримується недостатніми темпами створення недержавних науково-дослідних та проектно-конструкторських організацій.

Для ефективного розвитку інноваційного ринку у будівельній галузі потрібна реалізація широкого спектру заходів:

- забезпечення фінансування ресурсами пріоритетних напрямів наукових розробок;
- розширення джерел фінансування на основі спеціальних цільових, венчурних фондів;
- створення механізмів державного стимулювання ефективного використання приватних та іноземних інвестицій у наукоємні галузі, у пріоритетні науково-технічні розробки;
- зменшення імпортозалежності економіки;
- розширення форм інфраструктури інноваційного ринку (технопарки, технополіси, бізнес-інкубатори, наукові центри, торговельні інноваційні біржі, використання можливостей малого та середнього бізнесу).

Державне регулювання інноваційного ринку (в рамках максимальної гармонізації законодавства України до міжнародних стандартів, прийнятих в розвинутих країнах світу) передбачає пільгове оподаткування і кредитування інноваційної діяльності у будівельній галузі.

В умовах світової кризи головним завданням для підприємств галузі будівництва та представників середнього бізнесу є скорочення витрат. У вирішенні такого складного завдання може допомогти держава, яка створить умови для забезпечення постійного трансферту знань у виробництво. У кризі важливо шукати не лише негативні наслідки, вона може спричинити ліквідацію застарілих, неефективних систем. Криза може стимулювати економічну реструктуризацію, оскільки під час скорочення на підприємствах до лав безробітних потрапляють раціоналізатори, які у подальшому знаходять нову роботу на більш успішних підприємствах. Саме такі компанії складатимуть основу для економічного розвитку в Україні після кризи.

При цьому вітчизняним підприємцям слід урахувувати поведінку своїх закордонних конкурентів, які також зацікавлені в реалізації власних інноваційних проектів за рахунок українських вчених.

У більшості держав-членів Організації економічного розвитку та співробітництва (далі-ОЕСР) у яку входять 30 найбільш розвинених країн світу, у фінансуванні науково-дослідницьких, будівельних та конструкторських робіт (НДКР) зростає частка іноземних партнерів.

У багатьох державах ОЕСР ринок для висококваліфікованих спеціалістів стає привабливішим з кожним роком, і додатковим стимулом для цього є нові ініціативи, спрямовані на більшу мобільність робочої сили. Тому для України принципово важливо створити привабливе середовище для захисту власного інтелектуального багатства та розвитку інноваційних технологій. На сьогодні в Україні рівень фінансування у сфері інновацій складає менше 0,85 % від ВВП, і це свідчить про необхідність формування нових підходів до розвитку «розумної» економіки. Оскільки в Україні основним джерелом фінансування інноваційного розвитку є державний бюджет, ключовою залишається роль уряду. Влада повинна стати каталізатором активізації процесу інноваційних розробок та їхньої реалізації в реальному секторі економіки.

Скорочення фінансування є негативним фактором для багатьох галузей та економіки країни в цілому. Державна стратегія, орієнтована на забезпечення інноваційного розвитку України, повинна бути спрямована на виконання потрійного завдання:

- безпосереднє здійснення заходів національного та регіонального рівнів, які сприятимуть підвищенню якісних характеристик вітчизняного науково-технологічного потенціалу, інтенсифікації процесу опанування науковими знаннями та новими технологіями, всебічному розвитку людського капіталу;
- заохочення здійснення суб'єктами національної економіки інноваційної діяльності та інвестицій інноваційного спрямування з метою збільшення пропозиції інноваційних продуктів, технологій та знань;
- заохочення попиту суб'єктів національної економіки на інноваційні продукти, технології, знання, створення сприятливих умов для впровадження інновацій у виробничу діяльність та побут населення.

Отже, інноваційний розвиток України повинен базуватися на:

- провадженні цілеспрямованої державної промислової та інвестиційної політики, спрямованої на активізацію нововведень, як пріоритетної складової загальної стратегії соціально-економічного розвитку держави, забезпеченні єдності структурної та інноваційної політики;
- створенні сприятливих інституційних умов для інноваційної діяльності в країні; правового забезпечення інноваційної діяльності підприємств; запровадження дієвого пільгового режиму здійснення інноваційної діяльності; удосконалення механізмів фінансування інноваційної діяльності;
- застосуванні засобів захисту національного ринку, виробництва та капіталу, заохоченні їхнього розвитку, стимулюванні інноваційної спрямованості останнього;
- послідовному збільшенні сукупного попиту, вдосконаленні інфраструктури ринків з метою підвищення частки складних, наукоємних продуктів в особистому та виробничому споживанні;
- створенні умов для реалізації вітчизняними підприємствами наступальної стратегії на зовнішніх ринках, підтримки конструктивної конкуренції на внутрішньому ринку, яка заохочуватиме підприємства до інноваційної діяльності;
- диверсифікації організаційних форм функціонування національної економіки, забезпеченні співпраці малих, середніх та великих підприємств, підтримки провідних великих підприємств та об'єднань, які мають змогу реалізувати загальнодержавні інноваційні пріоритети, розвитку науково-виробничої кооперації, венчурного бізнесу, промислово-фінансової інтеграції, в тому числі – на міжнародному рівні;
- забезпеченні тісної інтеграції виробництва, фінансів, науки, освіти з метою сприяння випереджувальному розвитку науково-технологічної сфери;
- конверсії "тіньових" капіталів та залученні "тіньового" сектора до сфери легального обігу фінансових ресурсів, інвестування і розширення на цій основі власних ресурсів підприємств для інноваційної діяльності;
- пріоритетному розвитку людського капіталу як основи майбутнього постіндустріального суспільства.

Висновки

Перехід до інноваційної моделі економічного розвитку потребує реалізації трьох основних завдань:

- розвитку конкурентоспроможного підприємницького сектора та його ядра – великих корпорацій, його здатності до концентрації і перерозподілу коштів у пріоритетні напрями;
- дотримання державних пріоритетів розвитку освіти, науки і технологій;
- повноцінної інтеграції у глобальну інноваційну сферу, світову торгівлю наукоємними товарами та інтелектуальною власністю.

Модернізація української економіки на засадах інноваційного розвитку має забезпечуватися комплексним застосуванням усіх доступних важелів економічної політики та запобіганням конфлікту між їхніми впливами і вирішенням стратегічних і поточних завдань. За цих умов інноваційна стратегія як така, що за визначенням сприяє підвищенню рівня прибутковості національних підприємств, може стати реальним простором для багатогранної співпраці держави і бізнесу.

Фінансування у сфері науки, техніки, технологій не відповідає загальноприйнятим тенденціям, що не може не звужувати сферу інноваційної діяльності в напрямку розвитку та використання високих технологій замість її розширення, враховуючи очікуване зростання попиту на нові базисні технології, що стануть довгостроковим ресурсом розвитку. На сьогодні ще не сформувалася національна інноваційна система, що має взяти на себе розв'язання основних завдань у сфері розробки та реалізації рішень інноваційного характеру на системному рівні

Інноваційний характер розвитку потребує стартового капіталу. Без легалізації нагромаджених тіньовою економікою заощаджень за роки перехідного періоду та трансферу капіталу від експорту робочої сили, а також без підвищення рівня капіталізації економіки і активної підтримки імпортозаміщення, при активізації експортно орієнтованої стратегії інноваційного спрямування, прискорений стабільний характер розвитку в довгостроковому відношенні неможливий.

Провідним напрямом у процесі переходу України до інноваційного розвитку має стати поліпшення інвестиційного клімату в Україні і всебічне стимулювання національного капіталотворення та інвестиційних процесів. Суттєво прискорити розвиток інвестицій в Україні могло б виведення витрат підприємства на інвестиції в основні фонди з-під оподаткування податком на прибуток.

Надзвичайно важливо при розробці стратегії розвитку шляхом модернізації економіки на основі інноваційного-інвестиційного характеру дій виходити з тих процесів, які вже є зрозумілими на період перших 10-20 років XXI ст.

Використана література

1. Основи інноваційно-інвестиційної діяльності // за ред. В. Г. Федоренка. – Київ. – 2004. – 430 с.
2. Інституційні засади інноваційної економіки: міжнародний досвід та вітчизняна практика// за ред. В. Є. Новицького. – Київ, 2005. – 198 с.
3. Інноваційні процеси в змішаній економіці. Том 1. Монографія / В. Г. Федоренко, М. П. Денисенко, І. М. Грищенко, А. П. Гречан та ін. – К.: ПІК ДСЗУ, 2008. – 194 с.
4. Стадник В. В. Інноваційний менеджмент: [Навчальний посібник] / В. В. Стадник, М. А. Йохна. – К.: Академвидав, 2006. – 464 с.
5. Підвищення ефективності діяльності будівельного підприємства на основі вдосконалення логістичного менеджменту. Монографія / І. В. Поповиченко. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2012. – 302 с.
6. Інноваційні перспективи України / В. М. Геєц, В. П. Семиноженко. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.

Карпович О. М. – аспірант кафедри «Організації та управління будівництвом», Київський національний університет будівництва і архітектури.